

KLEOPATRA TARIXI

*Ergashaliyeva Ruxshona Shuxratjon qizi**Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali**"Tarix" yo 'nalishi I bosqich**r87402056@gmail.com**+998507564464*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Misrning so'nggi malikasi Kleopatra VII ning siyosiy faoliyati, davlat boshqaruvidagi o'rni va Rim arboblari bilan aloqalari yoritiladi. Unda Kleopatraning bilim darajasi, diplomatik iste'dodi, Sezar va Antoniy bilan ittifoqlari hamda Misr mustaqilligini saqlash yo'lidagi harakatlari tahlil qilinadi. Maqola qadimgi manbalar va arxeologik topilmalar asosida uning tarixiy merosini ilmiy baholaydi.

Kalit so'zlar: Kleopatra VII, Ptolomeylar, Misr tarixi, Sezar, Antoniy, Rim davlati, diplomatiya, arxeologiya.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается политическая деятельность Клеопатры VII — последней царицы Египта, её роль в государственном управлении и дипломатические отношения с Римом. Анализируется образование Клеопатры, её владение несколькими языками, дипломатический талант, а также политические союзы с Юлием Цезарем и Марком Антонием. Особое внимание уделено её попыткам сохранить независимость Египта и влиянию её правления на дальнейшую историю. Материал основан на древних письменных источниках и археологических данных, что позволяет дать объективную научную оценку её историческому наследию.

Ключевые слова: Клеопатра VII, Птолемеи, история Египта, Юлий Цезарь, Марк Антоний, Рим, дипломатия, археология.

ANNOTATION

This article examines the political activity of Cleopatra VII, the last queen of Egypt, focusing on her role in state governance and her diplomatic relations with Rome. It analyzes Cleopatra's education, multilingual abilities, diplomatic skills, and her political alliances with Julius Caesar and Mark Antony. Special emphasis is placed on her efforts to preserve Egypt's independence and the historical impact of her reign. The study is based on ancient written sources and archaeological evidence, providing a scientific evaluation of her legacy.

Keywords: Cleopatra VII, Ptolemaic dynasty, Egyptian history, Julius Caesar, Mark Antony, Rome, diplomacy, archaeology.

KIRISH.

Kleopatra — qadimgi Misr tarixining eng mashhur, zukko va siyosiy jihatdan eng kuchli ayol hukmdorlaridan biridir. U eramizdan avvalgi 69-yilda Iskandariya shahrida tugʻilgan. Kleopatra Ptolomeylar sulolasining vakilasi boʻlib, bu sulola Iskandar Zulqarnayn vafotidan soʻng Misrni boshqargan yunon kelib chiqishli hukmdorlar naslidan edi. U otasi Ptolomey XII Auletes vafotidan soʻng, atigi 18 yoshida Misr taxtiga oʻtirgan. Dastlab u ukasi Ptolomey XIII bilan birgalikda hukmronlik qilgan, ammo ularning oʻrtasida siyosiy nizolar kelib chiqqan. Shu sababdan Kleopatra Iskandariyadan chiqib ketishga majbur boʻlgan. Ammo u oʻz aql-zakovati va siyosiy donoligi bilan Rim imperiyasi yordamidan foydalandi.

ASOSIY QISM:

Eramizdan avvalgi 48-yilda Yuliy Sezar Misrga kirib kelganida, Kleopatra unga ittifoq taklif qildi. Tarixda mashhur boʻlgan rivoyatga koʻra, u oʻzini Sezar huzuriga gilam ichiga oʻralgan holda olib kirgan. Shu voqea orqali u Sezarning eʼtiborini qozondi va ularning oʻrtasida siyosiy hamda shaxsiy aloqa oʻrnatildi. Sezarning yordamida Kleopatra ukasini magʻlub etib, Misr taxtini qayta egalladi [1. Internet resursi.].

Kleopatra hukmronligi davrida Misrda siyosiy barqarorlik tiklandi, iqtisodiyot rivojlandi, qishloq xoʻjaligi qayta jonlandi. U ilm-fan va madaniyatni qoʻllab-quvvatlagan, Iskandariya kutubxonasi faoliyatini yanada kuchaytirgan. Shuningdek, u xalq bilan oʻz ona tilida soʻzlashgan yagona Ptolomeylar sulolasi vakili boʻlgan. Shu orqali u xalq orasida katta hurmat qozondi [2. Internet resursi.].

Kleopatra oʻz davrining eng bilimli ayollaridan biri edi. U toʻqqizdan ortiq tilni mukammal bilgan, jumladan yunon, misr, lotin, ibroniy va suryoniy tillarda bemaolol soʻzlasha olgan. Bu esa unga diplomatik aloqalarda katta afzallik bergan. U nafaqat siyosatchi, balki mohir notiq ham edi. Uning nutqlari, xalq oldidagi chiqishlari va siyosiy qarorlari orqali Misrning mustaqilligini saqlab qolishga intilgan [3. Internet resursi.].

Sezarning oʻlimidan soʻng, Kleopatra Rim sarkardalaridan biri — Mark Antoniy bilan ittifoq tuzadi. Ularning munosabatlari siyosiy hamkorlik bilan birga chuqur shaxsiy muhabbatga ham asoslangan edi. Antoniy Kleopatra yordamida Sharqdagi hokimiyatini mustahkamlashga urindi. Ular birgalikda Misrni yanada rivojlantirish, Rimga qarshi kuchli davlat yaratishni rejalashtirganlar. Ammo Rimda Oktavian (keyinchalik Avgust) ularning qarshisiga chiqdi. Miloddan avvalgi 31-yilda boʻlgan Aktsium dengiz jangida Antoniy va Kleopatra qoʻshinlari magʻlubiyatga uchradi [2. Internet resursi.].

Magʻlubiyatdan keyin Kleopatra Iskandariyaga qaytib, Rim qoʻshinlari shaharni egallagan paytda oʻz hayotiga nuqta qoʻyishga qaror qildi. Tarixchilar yozishicha, u zaharli kobra ilonining chaqishi natijasida vafot etgan. Uning oʻlimi bilan Ptolomeylar

sulolasi tugadi va Misr Rim imperiyasining viloyatiga aylandi[3. Internet resursi.].

Kleopatra tarixda nafaqat ayol hukmdor sifatida, balki siyosiy strateg sifatida ham abadiy iz qoldirdi. U o'z zamonidagi eng qudratli davlat – Rim imperiyasi bilan teng ravishda siyosat yuritgan. U diplomatiya, iqtisod va madaniyat sohalarida faoliyat yuritgan, xalq manfaatini har narsadan ustun qo'ygan. Shu sababli ham u qadimgi tarixdagi eng yirik ayol shaxs sifatida eslanadi[4. Internet resursi.].

Kleopatra obrazini keyinchalik ko'plab yozuvchilar, tarixchilar va rassomlar o'z asarlarida abadiylashtirganlar. U haqda Shekspirning "Antoniya va Kleopatra" tragediyasi, kinoasarlarda esa turli aktyorlar tomonidan yaratilgan obrazlar hozirgacha mashhurligini yo'qotmagan. U go'zallik, aql va hokimiyat ramzi sifatida tarixda o'chmas iz qoldirgan[3. Internet resursi.].

Sezarining yordami bilan Kleopatra ukasini mag'lub etib, yana Misr taxtiga o'tirdi. Uning hukmronligi davrida mamlakatda iqtisodiy hayot tiklandi, Iskandariya ilm-fan markaziga aylandi. U xalqni o'ziga jalb etish uchun misrliklar an'alariga amal qildi, o'zini fir'avnlr kabi "Isis ma'budasining timsoli" deb e'lon qildi. Shu orqali u yunon kelib chiqishiga qaramay, xalqning ishonchini qozondi. Kleopatra o'zining aql-zakovati, siyosiy donoligi va go'zalligi bilan Rim siyosatiga ham kuchli ta'sir o'tkazgan[5. Internet resursi.].

Sezar vafotidan so'ng, Kleopatra Rim siyosatidagi eng nufuzli shaxslardan biri bo'lgan Mark Antoniy bilan ittifoq tuzdi. Ular o'rtasida siyosiy manfaat bilan birga kuchli shaxsiy muhabbat ham mavjud edi. Antoniy bilan birgalikda Kleopatra Misr mustaqilligini saqlab qolish uchun Rim imperiyasi bilan kurash olib bordi. Ular Rim sarkardasi Oktavian (keyinchalik Avgust) bilan yuzma-yuz to'qnash kelishdi. Miloddan avvalgi 31-yilda bo'lgan Aktsium dengiz jangida Kleopatra va Antoniy mag'lubiyatga uchradi. Bu jang Misrning mustaqil davlat sifatida yashashiga nuqta qo'ydi[3. Internet resursi.].

Jangdan keyin Kleopatra Iskandariyaga qaytadi. Oktavian qo'shinlari shaharni egallaganidan so'ng, u asirga tushishni istamay, o'z hayotiga nuqta qo'ygan. Tarixiy manbalarga ko'ra, Kleopatra zaharli ilon – kobra chaqishi natijasida vafot etgan. Uning o'limi bilan Misrda Ptolomeylar sulolasi yakun topdi va mamlakat Rim imperiyasining viloyatiga aylandi. Kleopatra nomi esa tarixda siyosiy kuch, ayollik jozibasi va mardlik ramziga aylandi[1. Internet resursi.].

Kleopatra shunchaki podshoh ayol emas, balki davlat boshqaruvida katta strategik fikrlashga ega siyosatchi bo'lgan. U diplomatik siyosatni puxta o'ylab yuritgan, xalqaro aloqalarni o'z foydasiga yo'naltirishni bilgan. Uning faoliyati Misr madaniyati va san'atining yuksalish davriga to'g'ri keldi. Iskandariya kutubxonasi, saroylar, ilmiy markazlar uning davrida faol ishlagan. U shuningdek, ilm-fan, tibbiyot, astronomiya va adabiyotga qiziqqan, o'z atrofiga eng bilimdon olimlarni to'plagan[2. Internet resursi.].

Kleopatra shaxsiy hayoti bilan ham tarixda katta iz qoldirgan. U o'z davrining eng qudratli ikki erkagi — Sezar va Antoniy bilan siyosiy va shaxsiy aloqada bo'lgan. Bu munosabatlar orqali u Misr mustaqilligini saqlab qolishga harakat qilgan, lekin Rim imperiyasining kuchi bunga yo'l qo'ymagan. Shunga qaramay, u tarixda o'ziga xos jasorat, go'zallik va siyosiy mahorat timsoli sifatida eslanadi[2. Internet resursi.].

Kleopatra obrazini keyinchalik ko'plab yozuvchilar, rassomlar va kinorejissyorlar o'z asarlarida abadiylashtirganlar. Uning hayoti haqida Shekspir, Bernar Shou va boshqa ijodkorlar tomonidan asarlar yozilgan. Zamonaviy madaniyatda ham Kleopatra ayol kuchi va go'zalligining ramzi sifatida tilga olinadi[5. Internet resursi.].

Kleopatra VII Ptolomeylar sulolasining so'nggi hukmdori bo'lib, Misr taxtiga chiqishdan oldin saroy ichidagi siyosiy muhitda o'ta murakkab tarbiya olgan. Uning siyosiy yetilishi yunon, misr va sharq an'alarining uyg'unlashuvi asosida shakllangan[4. Internet resursi.].

Kleopatra yoshligidanoq saroydagi ilm markazida ta'lim olgan. Uning o'qish dasturiga matematika, falsafa, astronomiya, tabiiyot, tibbiyot, mantiq, ritorika, tarix va geometriya kirgan. Antik manbalarda u Arximed, Aristotel va Gippokrat asarlarini o'rgangan hukmdor sifatida tasvirlanadi. U ko'pchilik Ptolomey hukmdorlaridan farqli ravishda Misrning diniy tizimini ham chuqur o'rgangan hukmdor bo'lgan[2. Internet resursi.].

U o'z davrida diplomatik nutq san'atining eng mohir namoyandalaridan biri sanalgan. Rim davlatining siyosiy elitalari ham Kleopatraning nutq madaniyatini yuqori baholagan. U yunon, misr, ibroniy, suryoniy, fors, arab va etrusk tillarida ravon so'zlasha olgani qayd etilgan. Antik tarixchilar Kleopatrani tashqi ko'rinishdan ko'ra uning ovozi, ohangi, nutqi va aql-zakovati bilan ta'sir o'tkazganini alohida ta'kidlaydi.

Uning hokimiyatni qo'lga olishi ukasi Ptolomey XIII bilan uzoq siyosiy kurashlar orqali kechgan. Saroy ichidagi vazirlar, kohinlar va yunon zodagonlari Kleopatraning o'sib borayotgan ta'siridan xavotirga tushib, uni siyosatdan chetlashtirishga harakat qilganlar. Kleopatra esa o'z tarafdorlarini to'plab, iqtisodiy va diniy islohotlarni boshlagan[1. Internet resursi.].

Kleopatra o'z davrida Iskandariya portini qayta tiklash, dengiz savdosini kengaytirish, misr qishloq xo'jaligi yerlarini o'lchash tizimini isloh qilish bilan shug'ullangan. U davrda Nil daryosining toshqin darajalarini o'lchovchi "Nilometr" qayta tashkil etilib, hosildorlikni nazorat qilish tizimi kuchaytirilgan.

Kleopatra tibbiyotda ham katta bilimga ega bo'lgan. Uning shaxsiy kutubxonasida Sharq tabobati, hind tibbiyoti va qadimgi yunon meditsinasi haqida asarlar bo'lgan. Ba'zi manbalarda u kosmetologiya bo'yicha o'z qo'li bilan yozgan retseptlari borligi aytiladi[3. Internet resursi.].

Yuliy Sezar bilan ittifoqi faqat siyosiy emas, balki iqtisodiy manfaatlarga ham asoslangan. Sezar Misr g'allasi hisobiga Rimda oziq-ovqat tanqisligini kamaytirgan.

Kleopatra esa Rim orqali o'z taxtini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'lgan. Sezar bilan uchrashuvi sahna sifatida tarixda mashhur – u o'zini gilam ichiga o'rab saroyga kimgizdirganligi haqidagi voqea asli diplomatik makrning eng yorqin namunasidir.

Kleopatra Iskandariyadagi ilmiy markaz – Musayon va Kutubxona faoliyatiga homiylik qilgan so'nggi hukmdorlardan biri bo'ldi. U astronomik kuzatuv stansiyalarini moliyalashtirgan, tibbiy tajriba laboratoriyalariga yordam bergan. Uning farmakologiya bo'yicha tajribalar o'tkazgani haqidagi ma'lumotlar Plutarxda uchraydi[2. Internet resursi.].

Mark Antoniy bilan ittifoqi Sharq siyosatida Rimning eng yirik bo'linishiga sabab bo'lgan. Kleopatra o'z floti bilan Rimning sharqiy viloyatlarini qo'llab-quvvatlab, Parfiya davlatiga qarshi yurishlarni moliyalashtirgan. Iskandariyada Antoniy uchun alohida saroy qurdirgani, u yerda Rim va Misr an'analari aralash marosimlar o'tkazilgani haqida tarixiy qaydlar mavjud.

Kleopatra o'z saltanatida iqtisodiy tanglik yuz bergan davrda oltin tangalar – “Kleopatra aureusi”ni zarb ettirgan. Bu tangalar hozir dunyoning eng kam uchraydigan numizmatik yodgorliklaridan hisoblanadi. Ularda Kleopatraning aniq tasviri emas, balki ramziy hokimiyat belgisi tushirilgan bo'ladi.

Kleopatraning o'limi hamon tarixda sirli voqea bo'lib qolmoqda. Ko'pchilikka tanish bo'lgan “ilon chaqishi” versiyasi afsonaviy bo'lishi mumkin. Chet tarixchilari versiyasiga ko'ra, u zaharlangan malham yoki zahar aralashmasi ichgan bo'lishi ehtimol qilinadi. Ba'zi tadqiqotchilar Rim hukmdori Oktavian uning o'limini muntazam rejalashtirgan bo'lishi mumkinligini ham aytishadi[4. Internet resursi.].

Kleopatraning qabri hali topilmagan. Misr-Fors qo'riqlik hududlaridagi arxeologik ekspeditsiyalarda uning qabri bo'lishi mumkin bo'lgan bir nechta joylar topilgan, lekin aniq dalil yo'q. Zamonaviy arxeologlar uning qabrini topish insoniyat tarixidagi eng katta kashfiyotlardan biri bo'lishini ta'kidlaydi.

Bugungi arxeologik tadqiqotlar Kleopatraning shaxsini afsona va siyosiy targ'ibotlardan tozalab, uni ilmiy asosda qayta baholashga urinmoqda. Rim tarixchilarining qarashlari ko'pincha siyosiy sabablar bilan buzilgan, shuning uchun hozirgi tarixchilar uni kuchli strateg, diplomat, iqtisodchi va ilm bilimiga ega hukmdor sifatida ko'rsatmoqda.

Kleopatra yoshligidan aql-zakovatli, o'qimishli va notiqlik qobiliyatiga ega ayol sifatida tanilgan. U to'qqizta tilni bilgan, shu jumladan misr, yunon, lotin, suryoniy, ibroniy va arab tillarida bimalol so'zlasha olgan. Bu uning xalq bilan bevosita muloqot qilishiga yordam bergan. U Ptolomeylar orasida o'z xalqining tilida so'zlashgan yagona hukmdor sifatida tarixda qolgan. Shu bilan birga, Kleopatra ilm-fanga ham qiziqqan, astronomiya, tibbiyot va falsafa bo'yicha bilimga ega bo'lgan[1. Internet resursi.].

Kleopatra siyosiy jihatdan juda zukko ayol edi. U Yuliy Sezar bilan siyosiy va

shaxsiy ittifoq tuzib, Misr mustaqilligini saqlab qolishga intilgan. Sezar vafotidan so'ng esa Rim sarkardasi Mark Antoniy bilan ittifoq tuzadi. Ular o'rtasidagi munosabat nafaqat siyosiy, balki muhabbat asosida ham rivojlangan. Bu ittifoq Rim imperiyasida katta siyosiy keskinlikka sabab bo'ladi. Oktavian (keyinchalik Avgust) Mark Antoniyni dushman deb e'lon qiladi va ularning o'rtasida mashhur Aktium jangi sodir bo'ladi. Bu jangda Kleopatra va Antoniy mag'lub bo'lishadi.(1-m. b.)

Kleopatra o'z davrining eng kuchli, go'zal va dono ayollaridan biri sifatida tarixda o'chmas iz qoldirgan. U siyosiy jihatdan kuchli davlatni boshqarish, xalq manfaatini himoya qilish va Misrning mustaqilligini saqlab qolish uchun kurashgan. Uning donoligi, siyosiy farosati va o'ziga xos shaxsiyati uni tarixda afsonaviy shaxsga aylantirgan[3. Internet resursi.].

Kleopatra o'zining so'nggi kunlarida Mark Antoniyni yo'qotganidan so'ng, Rim qo'shinlari Iskandariyaga kirib keladi. U asirlikda Rim imperatorining g'ururini ko'rishni istamaydi. Shu sababli, tarixchilarning yozishicha, Kleopatra o'zini ilon chaqtirib o'ldirgan. Bu voqea eramizdan avvalgi 30-yilda sodir bo'lgan. Shu bilan birga, u qadimgi Misr mustaqil hukmdori bo'lgan so'nggi shoh bo'lib, undan keyin Misr Rim imperiyasining provinsiyasiga aylangan[4. Internet resursi.].

Kleopatra nafaqat siyosiy tarixda, balki madaniyat, san'at va adabiyotda ham chuqur iz qoldirgan. Uning obrazi ko'plab kitoblar, filmlar va san'at asarlarida o'z ifodasini topgan. U go'zallik va kuch, aql va siyosiy donolik timsoli sifatida butun dunyo tarixida o'z o'rnini saqlab qolgan[5. Internet resursi.].

Xulosa.

Kleopatra o'zining iste'dodi va kuchli irodasi bilan erkaklar hukmron bo'lgan dunyoda ayolning kimligini, uning davlat va jamiyatdagi o'rnini isbotlab bergan. Uning hayoti — jasorat, muhabbat va siyosiy donolik timsoli sifatida insoniyat tarixida abadiy yashaydi.

Kleopatra nafaqat siyosiy tarixda, balki madaniyat, san'at va adabiyotda ham chuqur iz qoldirgan. Uning obrazi ko'plab kitoblar, filmlar va san'at asarlarida o'z ifodasini topgan. U go'zallik va kuch, aql va siyosiy donolik timsoli sifatida butun dunyo tarixida o'z o'rnini saqlab qolgan

Foydalanilgan manbalar:

1. <https://www.history.com/topics/ancient-history/cleopatra>
2. <https://www.nationalgeographic.com/history/article/cleopatra>
3. <https://www.britannica.com/biography/Cleopatra-queen-of-Egypt>
4. https://www.worldhistory.org/Cleopatra_VII/
5. <https://www.livescience.com/who-was-cleopatra>